

Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիան 60 տարեկան է: Մինչդեռ հայ գիտական միտքը հազարամյակների պատմություն ունի: Մեծամոր, Գլաձոր, Վեներտիկ ու էջմիածին: Սրանք սկիզբն են, հայ գիտական մտքի պատմությունը:

Բայց ահա 2003 թվականի հոկտեմբերին Հայաստան ժամանեցին շատ գիտնականներ մոլորակի տարբեր գիտական կենտրոններից՝ մշելու Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի 60 տարին:

Հազարամյակներ ու... 60 տարի: Խոսելու, քննարկելու, հիշելու շատ բան կա: Հյուրերը Հայաստանի գիտնականների հետ զնահատում են անցյալը, նշում այսօրվա հայ գիտնականների նվաճումները: Ակադեմիայի պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆադեյ Սարգսյանի բացման խոսքից հետո ներկայներին և բոլոր հայ գիտնականներին ողջույնի և օրհնանքի խոսք է ասում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վեհափառ Հայրապետը՝ Գարեգին Երկրորդը:

Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանը շնորհավորում և շքանշաններ է հանձնում գիտնականներին: Ակադեմիայի քաղաքական ներկայացուցիչները պատվավոր կոչումների վկայագրեր ու շքանշաններ են ստանում, Կառավարական պատվավոր կոչումների, շքանշանների են արժանանում ակադեմիկոսներ Վլադիմիր Բարխուդարյանը, Ռուբեն Ջրբաշյանը, Վլադիմիր Խոջաբեկյանը, Արմեն Գալոյանը, Հայոց ցեղասպանության ինստիտուտ-թանգարանի տնօրեն Լավոնտի Բարսեղյանը և ուրիշները, որանով ևս մեկ անգամ ընդգծելով հայ գիտական մտքի կամոսի առեղծի ավանդը երկրի կայացման ու զարգացման գործում: Խոր, իմաստալից է Ակադեմիայի պատմությունը՝ նման իր ժողովրդի ու երկրի պատմությանը: Հայոց խոշորագույն հուշարձանները կառուցվել են երկրի համար ամենամաճար ժամանակներում, ասես հաստատելով, իմաստավորելով ժողովրդի ապրելու, երկիրը շենացնելու կամքն ու երազանքը: 1943-ին, երբ վերոպայան մոլեզմունք էր ֆաշիզմը, երբ երկրի զգալի մասը հրդեհվում էր գերմանական լծի տակ, ու հայորդիները դաժան կռիվ էին մեծելու հայրենիքը պաշտպանելու համար, 1943 թվականին Երևանում հիմնվում է գիտությունների ակադեմիա: Մեծատաղանդ գիտնական Հովսեփ Օրբելու բացման խոսքը ոչ միայն ազդարարեց հայ գիտական կենտրոնի ծնունդը, այլև հաստատեց մեր ժողովրդի ապրելու, հարատևելու անհող-

ողող կամքը: Երկու տարի հետո միայն հայորդիները Քոչարի կրեմեն Բեռլինի կենտրոնում, իսկ այսօր նրանք մեծ հավատով իրենց լավագույն զավակներին ընտրում են առաջին ակադեմիկոսներ, Հովսեփ Օրբելի, Ղեներիկ Դեմիրճյան, Մտեփան Ջորյան, Լևոն Օրբելի, Ավետիք Իսահակյան, Արամ Խաչատրյան, Մարտիրոս Սարյան:

Հայաստանի Ակադեմիայի պատմություն

Գիտությունների ազգային ակադեմիան 60 տարեկան

նը սերտորեն կապված է Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի պատմության հետ:

- Հովսեփ Օրբելի, փիլոսոփ Համբարձումյան: Այդ նրանք էին, որ ակադեմիական գիտությունը նոր մակարդակի բարձրացրին, այն ծառայեցնելով նոր կյանքի կառուցման ուղին բռնած հանրապետության խնդիրներին:

Գյումուզգետը դարձավ էլեկտրաֆիկացման խորհրդանիշը, առանց որի անհնար էր երկրի ինդուստրիալ զարգացման ծրագրի կենսագործումը: Հետո վերածնվող հանրապետությանը պետք էին գիտական նոր կենտրոններ՝ արժանի հայ մտքին ու հայ մարդուն: Ծնվեց Բյուրակյանը, մաթեմատիկական մեքենաների ինստիտուտը, ծնվեցին Հայկական արագացուցիչը, «Հրազդան» ու «Նաիրին», մաթեմատիկական այլ մեքենաներ: Հայաստանը նախկին մեծ տեղությունում առաջնակարգ տեղ գրավեց գիտական մտքի զարգացման գործում, անց, զարգացավ գիտական մի ամբողջ սերունդ:

Մենք հաճախ ենք ասում, թե հայ եկեղեցին հոգևոր առաքելությունից բացի մեզ համար ունի նաև պատմա-մշակութային, գիտական մեծ նշանակություն: Ասես այդ բոլորը միաձուլված է մեկ բառի մեջ՝ էջմիածին: Այն միայն հոգևոր կենտրոն չէ, այլ իրոք պատմամշակութային, գիտական կենտրոն: Եվ պատահական չէր, որ հանդի-

սավոր ժողովից հետո հյուրերի ճանապարհը ձգվեց դեպի էջմիածին: Հայ եկեղեցու հովվապետ Գարեգին Երկրորդը հյուրերին է ներկայացնում մեր եկեղեցու պատմությունը, կաթողիկոսական ընտրակարգը և հուշաներալներ հանձնում հյուրերին: Հյուրերը դիտում են հայ եկեղեցուն պահ տրված, թանկարժեք քարերով զարդարված ոսկեծույլ խաչն ու այբուբենը: Հյուրերը դեռ հոգևոր կենտրոնից ստացած տպավորությունների տակ էին, երբ ավտոշարասյունը ժամանեց Բյուրակյան: Այստեղ է աշխարհառջակ աստղադիտարանը, մեծատաղանդ աստղագետ փիլոսոփ Համբարձումյանի տուն-թանգարանը և գերեզմանը: Այս ճամփան հյուրերին տանում է Ծաղկաձոր, Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարանը:

Հանրապետության պրեզիդենտ Ռոբերտ Քոչարյանի մոտ տեղի ունեցած ըրնունելությունը ջերմ էր. հյուրերը ծանոթացան հանրապետությունում կատարվող վերափոխումներին:

1915 թվականի ողբերգության՝ եղեռնի, զոհերի հուշահամալիր. հանրապետություն այցելած բոլոր հյուրերը իրենց հարգանքի տուրքն են համարում այցելությունը այդ համալիրը: Ակադեմիայի հորեյական հանդիսության մասնակիցները այցելեցին հուշահամալիր, իսկ Ռուսաստանի հայերի միության նախագահ Արա Աբրահամյանը միության ծառն է տնվում համալիրի տարածքի այգում: Այդ միությունում էլ ժողովի մասնակիցներին համերգասրահ է հրավիրում հայ արվեստի գործիչների մասնակցությամբ համերգը ունկնդրելու:

Մեր առաջընթացի հուրը, որը վառել են մեր մեծերը՝ Մովսես Խորենացին ու Անանիա Շիրակացին, Գրիգոր Տաթևացին ու Մխիթար Գոշը, Թորոս Ռուսինն ու Ֆրիկը, անշեջ հուրը, որը պարզեց մեզ մեծն Մեսրոպ Մաշտոցը, հուսալի ծեղեքուն է, այն կմնա անշեջ և կլուսավորի նոր սերունդների ուղին, քանի կա Հայաստանը, քանի կա հայ ժողովուրդը:

- Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի հիմնադրման 60-ամյակը պարտավորեցնող է, իր զեկուցման մեջ հորեյական ժողովն մշեց ակադեմիայի պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆադեյ Սարգսյանը: Այն ոչ միայն հարգանքի տուրք է գիտության նրախավորներին, անցյալի արարումներին, այլ նաև նոր մեկնարկ՝ հայկական ակադեմիական գիտություն նոր բարձունքի հասցնելու համար: